

Rekommendationer för förverkligandet av barnkonventionen på Åland

Inledning

Finland ratificerade FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) år 1991 och Ålands lagting har givit sitt bifall.¹ I Finland och på Åland har barnkonventionen ställning som lag. Att ratificera en konvention innebär att den blir juridiskt bindande för staten. Staten åtar sig att säkerställa att den nationella lagstiftningen överensstämmer med konventionen. För Åland innebär det att landskapslagar ska överensstämma med konventionen.²

Barnkonventionen omfattar alla barn upp till den dag de fyller 18 år och definierar barns mänskliga rättigheter i totalt 41 "sakartiklar". Resterande artiklar (totalt finns 54) handlar om hur staten som ratificerat konventionen ska arbeta. Artiklarna som rör barns mänskliga rättigheter ska förstås som en helhet och fyra av artiklarna är även huvudprinciper för hur övriga artiklar ska tolkas. Dessa principer är icke-diskriminering, barnets bästa, rätten till liv samt rätten att bli hörd.

FN:s kommitté för barnets rättigheter (barnrättskommittén) har i uppdrag att följa upp hur barnkonventionen genomförs och efterlevs i berörda stater. Barnrättskommittén består av 18 oberoende experter från hela världen som tillsätts enligt artikel 43 i barnkonventionen.³ Staterna ska göra periodisk rapportering till barnrättskommittén och redogöra för hur implementeringen fortlöper. Därefter återrapporterar barnrättskommittén till staten och utfärdar rekommendationer vid upplevda brister.

Finland och Åland lämnade in sin senaste rapport i juli 2019. Ålands landskapsregering ansvarar för rapporteringen för det offentliga Ålands del och rapporteringen ingår i Finlands officiella rapport. Vid sidan av statens rapport är det även möjligt för andra aktörer att lämna alternativa rapporter till FN:s barnrättskommitté. Civilsamhällesorganisationer, institut för mänskliga rättigheter och Barnombudsmannen hör till dem som brukar lämna in rapporter. Även barn och ungdomar kan lämna in rapporter samt höras direkt om möjligt. Aktörerna bjuds in för utfrågning av barnrättskommittén. På det här sättet försäkras sig barnrättskommittén om ett så brett kunskapsunderlag som möjligt för sin bedömning. För Ålands del lämnades i juli 2022 för första gången någonsin en alternativ rapport vad gäller förverkligandet av barnkonventionen. Rapporten samordnades och skrevs av Rädda Barnen på Åland. Samtidigt lämnades även "Åländska barns rapport till FN 2021" in, ett arbete som

¹ Genom förordning om ikraftträdande av konventionen om barnets rättigheter samt av lagen om godkännande av vissa bestämmelser i konventionen (FFS 1991/1130, ÅFS 1991:78).

² Det är dock inte möjligt att stämma en stat som inte uppfyller barnkonventionen i en internationell domstol. Däremot finns ett internationellt förfarande för enskilda klagomål (barnkonventionens tredje fakultativa protokoll) som också Finland anslutit sig till (2016).

³ Till hjälp för att tolka barnkonventionens olika artiklar har barnrättskommittén publicerat så kallade allmänna kommentarer. De finns att tillgå i svensk översättning på den svenska Barnombudsmannens webbplats. Barnkonventionen har översatts till många språk, skulle oklarheter uppstå är det alltid den engelska originaltexten som har företräde.

möjliggjorts av Rädda Barnen.⁴ Rädda Barnen deltog även i hörandet i Genève i september 2022 och man bjöd med Ålands barnombudsman till detta tillfälle.

Efter att ha tagit del av rapporter och höranden så har barnrättskommittén skickat frågor, en så kallad *list of issues*, till Finland.⁵ Ålands landskapsregering svarade för Ålands del i början av 2023. I maj samma år höll barnrättskommittén ett hörande med representanter för den finländska staten där även representanter från Ålands landskapsregering deltog. 2 juni 2023 publicerades en förhandsversion av rekommendationerna till Finland och Åland. Den slutligt redigerade versionen publicerades 15 november 2023.⁶

Barnrättskommitténs rekommendationer är indelade enligt följande: A) Allmänna implementeringsåtgärder, B) Allmänna principer, C) Medborgerliga rättigheter och friheter, D) Våld mot barn, E) Familjemiljö och alternativ omvårdnad, F) barn med funktionsnedsättning, G) Grundläggande hälsa och välfärd, H) Utbildning, fritid och kulturaktiviteter, samt I) Särskilda skyddsåtgärder.

Rekommendationerna omfattar områden som är Finlands behörighet, Ålands behörighet och vissa områden där det råder delad lagstiftningsbehörighet.

Barnrättskommitténs rekommendationer 2023

Här följer en presentation av några av barnrättskommitténs rekommendationer som Ålands ombudsmannamyndighet bedömer är relevanta att känna till och fästa uppmärksamhet vid för åländska beslutsfattare. Rekommendationerna i sin helhet finns publicerade på engelska på FN-sidan www.ohchr.org. Enligt uppgift kommer rekommendationerna i sin helhet även översättas till svenska. Mer information om detta följer.

Barnrättskommittén fäster särskild uppmärksamhet vid:

Barn i särskilt sårbar position

Barnrättskommittén fäster särskild uppmärksamhet vid följande områden där brådskande åtgärder behövs: icke-diskriminering, våld mot barn, barn som inte har en familjemiljö, barn med funktionsnedsättning, barn som är flyktingar, asylsökande eller med migrantbakgrund, samt utförandet av rättsskipning när det gäller barn som förövare och brottsoffer.

Barnets rättigheter kopplat till hållbar utveckling

Barnrättskommittén uppmärksammar vikten av att barnets rättigheter uppfylls genom allt arbete som är kopplat till FN:s Agenda 2030 för hållbar utveckling. Barnrättskommittén uppmanar att man

⁴ Båda rapporterna finns på Rädda Barnens webbplats: <https://raddabarnen.ax/vad-vi-gor/barnkonventionen/alternativrapport/>

⁵ CRC/C/FIN/Q/5-6

⁶ CRC/C/FIN/CO/5-6

tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRCCFINCO5-6

säkerställer meningsfullt deltagande för barn i utformningen och genomförandet för de policyn och program som finns för att uppfylla målen i hållbarhetsagendan i den utsträckning de berör barn.

- *På Åland förverkligas arbetet kopplat till FN:s Agenda 2030 genom arbetet för Ålands hållbarhets- och utvecklingsagenda. Rekommendationen från barnrättskommittén bör höras i arbetet.*

Allmänna åtgärder som behöver stärkas

- **LAGSTIFTNING** - Stärk barnrättsanalys i lagstiftningsarbetet.
 - *För Ålands del gäller detta när landskapslagar stiftas. När det talas om barnkonsekvensbedömningar så bör det uppmärksammas att det är en bedömning av vilka effekter lagstiftningen har på barnets rättigheter. På engelska talar man om Child Rights Impact Assessment (CRIA), det vill säga barnrättskonsekvensanalys.*
- **SAMORDNING** - Säkerställ en god samordning av hur barnkonventionen uppfylls.
 - *För Ålands del är rekommendationen relevant för aktörer på landskaps- och kommunalnivå. Landskapsregeringen har påbörjat arbetet med en strategi för barn och unga. Det finns från oktober 2023 ett dokument som anger en plan för denna strategi.⁷ Detta arbete kunde utgöra en plattform för samordning med barnkonventionen som utgångspunkt.*
- **RESURSER** – Rekommendation att anta ett barnrättsbaserat angreppssätt i budgeteringsprocesser. Hur fördelas resurser för barn, hur används de och hur kan investeringar i sociala sektorn bäst tjäna barnens bästa. Stärk transparens och delaktighet i budgeteringsprocesser.
 - *Detta är ett område som bör utvecklas även på Åland.*
- **DATAINSAMLING** – stärk datainsamling som rör kvantitativa och kvalitativa indikatorer för alla delar av barnkonventionen. Data behöver samordnas och användas vid formulering, uppföljning och utvärdering av policyn och program som rör barns rättigheter.
 - *Detta är ett område som bör utvecklas även på Åland.*
- **ÖBEROENDE ÖVERVAKNING** – Barnombudsmannen i Finland har fått mer resurser. Barnrättskommittén rekommenderar att staten ger tillräckliga ekonomiska och tekniska resurser samt fortsatt stärka oberoende ställning av Barnombudsmannen.
 - *På Åland är det Ålands ombudsmannamyndighet som har motsvarande uppdrag vad gäller frågor inom åländsk behörighet. Landskapsregeringen och lagtinget bör säkerställa att myndigheten har tillräckliga resurser för att verkställa sitt uppdrag och att myndighetens oberoende bibehålls.*
- **ÖKA KUNSKAP OCH KÄNNEDOM** [om barnkonventionen] genom att tillhandahålla systematisk fortbildning för alla yrkesverksamma som arbetar för och med barn, sprid

⁷ www.regeringen.ax/sites/default/files/attachments/protocol/nr26-2023-enskild-S2.pdf

barnvänligt utbildningsmaterial och främja aktivt deltagande av barn i civilsamhället och i storskaliga projekt.

- *På Åland finns goda förutsättningar att fortsätta att öka kunskap och kännedom om barnkonventionen, inte minst bland de många engagerade yrkesverksamma och aktiva och kunniga aktörer som kan bistå, som till exempel Rädda Barnen. Men det behövs mer systematisk fortbildning till yrkesverksamma och beslutsfattare. Detta borde ingå som del i den kommande strategin för barn och unga.*
- *Däremot finns det utrymme för att utveckla och öka barns delaktighet och tillgången till barnanpassad information på olika nivåer.*

Rekommendationer som rör de allmänna principerna i barnkonventionen

De allmänna principerna utgörs av fyra artiklar i barnkonventionen, de är principer genom vilka man ska tolka och förstå alla övriga rättigheter i konventionen.

ICKE-DISKRIMINERING (Artikel 2) – Stärk kampen mot diskriminering, inklusive diskriminering på bas av etnicitet, hatprat och hatbrott. Öka ansträngningar för att få högre effekt av riktade policyn och program som är avsedda för att utrota diskriminering av barn i alla sfärer och sektorer, inklusive i civilsamhället och i samhället i stort samt bland barn och ungdomar själva från tidig ålder. Anta åtgärder såsom kampanjer för att främja jämlikhet och att man i media främjar budskap som kan bidra till att ändra människors uppförande och beteende, som kan transformera sociala normer som orsakar diskriminering, framför allt baserat på etnicitet, migrationsbakgrund, funktionsnedsättning, religion, sexuell läggning och könsidentitet.

- *Det här är ett arbete som behöver förstärkas även på Åland.*

BARNETS BÄSTA (Artikel 3) – garantera en korrekt och systematisk tillämpning av principen om barnets bästa i alla områden av skyddandet av rättigheter i enlighet med barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 14.⁸ Etablera mekanismer för att mäta effekten av principen om barnets bästa när man genomför program och i lagstiftnings- och administrativa procedurer. Ge vägledning och fortbildning till alla yrkesverksamma som arbetar med att tillhandahålla service/tjänster, barns och ungdomars rättigheter, samt stärk och intensifiera fortbildning till alla myndigheter som har i uppdrag att tillämpa principen om barnets bästa.

- *Barnets bästa är välbekant som princip för de flesta som arbetar med och för barn, men kännedom om barnrättskommitténs allmänna kommentar kanske inte är lika välkänd på Åland. Åtgärder som rekommenderas utifrån artikel 3 av barnrättskommittén borde tas med i den kommande åländska strategin för barn och unga.*

RESPEKT FÖR BARNETS ÅSIKT (Artikel 12) – Garantera att alla barn kan uttrycka sin åsikt och bli hörd i samtliga beslut som rör dem, särskilt vad gäller beslut som rör vårdnadsfrågor, boende och kontakt, adoption och alternativa placeringar, socialvård och våld i nära relation, utan bestämmelse om att vårdnadshavares medgivande krävs. Vidta nödvändiga åtgärder som garanterar att kommunerna

⁸ CRC/C/GC/14 Finns i svensk översättning:

www.barnombudsmannen.se/globalassets/dokument/barnkonventionen/allman-na-kommentarer/allman-kommentar-nr-14.pdf

antar policyn och strukturer så som ungdomsråd för att stärka barns rätt till delaktighet i alla sfärer av samhället och särskilt i lokalt beslutsfattande. Stärk åtgärder som främjar meningsfullt och stärkande deltagande av alla barn, inklusive barn i sårbar situation, inom familjen, samhället, skolor och inkludera barn i beslutsfattande i alla frågor som rör barn vad gäller policy på kommunal och nationell nivå. Garantera och stärk alla relevanta yrkesverksamma som arbetar med och för barn att systematiskt få relevant fortbildning vad gäller barnets rätt att bli hörd och få sin åsikt tagen i beaktande i enlighet med barnets ålder och mognadsgrad.

- *Arbetet med att säkerställa forum eller plattformar för barns och ungdomars inflytande och delaktighet samt utvecklandet av andra former för barns och ungas delaktighet behöver vidareutvecklas på Åland. Viss erfarenhet och initiativ har gjorts på landskaps- och kommunalnivå vilket är positivt, men arbetet behöver breddas och systematiken bör utvecklas. En del av arbetet omfattar även att utveckla anpassad information och kommunikation.*

RÄTT TILL LIV OCH ÖVERLEVNAD (Artikel 6) – Stärk ansträngningarna för att förhindra suicid bland barn, inklusive barn med funktionsnedsättning, barn som inte identifierar med det kön man tilldelats vid födseln, barn med transidentitet och ensamkommande barn som söker asyl. Öka tvärgående samarbete mellan instanser för att stärka förebyggande insatser.

- *Landskapsregeringen antog ett program för suicidprevention 2019 i vilket identifieras förebyggande åtgärder så som fortsatt antimobbingsprogram i skolorna, utredning av kompetensbehov bland yrkesverksamma. Där föreslås även att ta ställning till det skolbaserade preventionsprogrammet YAM (Youth Aware of Mental Health), vilket nu har testats i pilotform på Åland under 2023. Även åtgärden att tillräckliga budgetanslag reserveras för familjerådgivningen ingår, samt åtgärder som omfattar höjd kunskap om HBTQ-personers villkor och levnadsförhållanden samt kvalitetssäkran av bemötandet av HBTQ-personer.*

Rekommendationer för områden att fästa särskild uppmärksamhet vid

Som nämndes inledningsvis vill barnrättskommittén fästa särskild uppmärksamhet vad gäller rättigheterna för barn i särskilt sårbar situation. Här följer några av barnrättskommitténs rekommendationer i anslutning till detta vilka kommittén ser ett brådskande behov av att vidta.

ICKE-DISKRIMINERING (Artikel 2) – se ovan

VÅLD MOT BARN (Artiklar 19, 24, 28, 34, 37 och 39) – I Finland finns en nationell åtgärdsplan ”en barndom utan våld 2020–2025”, nationell plan mot mobbning, våld och trakasserier i skolan och inom utbildning, samt Barnahusprojekt. Barnrättskommittén rekommenderar att man säkerställer finansiering till åtgärdsplanen, ger juridiskt ramverk för samordning och tvärasektoriella tjänster inom Barnahusmodellen.

- *På Åland deltar polismyndigheten, åklagarämbetet, ÅHS och KST i Barnahus-samarbete, ett arbete som vidareutvecklats under det senaste året.*

Barnrättskommittén rekommenderar att man säkerställer strategier och planer (och resurser) för riktade åtgärder för flickor, barn med funktionsnedsättning, barn i socioekonomiskt utsatt position, barn som migrerat eller har flyktingstatus, och barn som hör till en minoritet. Säkerställ genomförandet av effektiva förebyggande och skyddande åtgärder mot *online* och *offline* våld, inklusive mobbning i skolorna samt genomför studier och forskning vad gäller grundorsaker till våld. Vidta åtgärder mot all form av mobbning och anta, uppdatera och följ upp de antimobbningsprogram som finns och uppdatera lagstiftningen enligt detta.

Barnrättskommittén rekommenderar ökade åtgärder för att ingripa i våld mellan barn, inklusive sexuella övergrepp och våld i sport och fritidsaktiviteter. Säkerställ att barn har tillgång till konfidentiella och barnvänliga klagomålsmekanismer, inklusive hjälplinjer, där de kan rapportera om alla former av våld och övergrepp. Uppmuntra barnen att använda dessa.

Barnrättskommittén rekommenderar att ytterligare stärka kunskapshöjande och utbildningsprogram inklusive kampanjer som inkluderar barn för att öka medvetenheten om alla former av våld och övergrepp. Kampanjerna riktas till allmänheten, lärare, hälso- och sjukvårdspersonal, socialarbetare och andra yrkesverksamma som arbetar med och för barn och för att identifiera och rapportera till relevanta myndigheter eller instanser.

- *På Åland finns flera aktörer som arbetar med frågor som rör våld mot barn, men det kan finnas utrymme för ett mer samlat och strategiskt arbete kring frågan. Detta kan vara ett område som kunde behandlas inom ramen för strategi för barn och unga på Åland eftersom så många aktörer berörs och kan bidra till vidareutveckling och formulering av åtgärder.*

BARN SOM INTE HAR EN FAMILJEMILJÖ / ALTERNATIV OMVÅRDNAD (Artiklar 5, 9–11, 18, 21, 21, 25 och 27) - barnrättskommittén välkomnar åtgärder som vidtagits i Finland för att stärka barnskydd men är oroad över det stora antal barn som inte har en familjemiljö. Barnrättskommittén är oroad över otillräckliga personella och monetära resurser som finns för att implementera barnskyddslagen. Barnrättskommittén är oroad över otillräcklig övervakning över förhållanden och kvaliteten i familjehem och fosterhem, inklusive vad gäller att skydda barnen från våld och övergrepp. Barnrättskommittén är oroad över att placerade barn inte har tillräcklig tillgång till information om sina rättigheter och bristen av barnvänliga kanaler där barn kan rapportera om våld. Barnrättskommittén är oroad över otillräckliga åtgärder för att stödja barn efter avslutad placering utanför hemmet.

Barnrättskommittén rekommenderar att en övergripande strategi för placerade barn antas och att barn endast separeras från sin familj när det är nödvändigt och i deras bästa intresse, att beslut att placera barn ses över regelbundet med målsättningen att familjen kan återförenas. Garantera tillräckliga resurser för att genomföra en sådan strategi, samt för implementering av barnskyddslagstiftningen inklusive genom att öka på antalet och kapaciteten hos personal. Säkerställ tillräckliga övervakningsmekanismer vad gäller kvalitet och förhållanden i alternativ placering. Säkerställ att barnen har tillgång till barnvänlig information om sina rättigheter, att dom kan uttrycka sina åsikter när det gäller placeringsbeslut och genom hela sin tid i placering. Säkerställ att individuella stigar för eftervård är designade/utformade med målsättning att ge socialt, utbildnings- och annat stöd för lyckad återförening i familjelivet och samhället.

- *För Ålands del har inrättandet av en gemensam socialtjänst för hela Åland (KST), där barnskydd och tidigt stöd för barn och familjer ingår, varit positivt för utvecklandet av insatser. Den positiva utvecklingen kan tolkas speglas i bland annat bland det minskade antalet missnöjen som inkommit till Ålands ombudsmannamyndighet år 2023 vad beträffar tidigt stöd för barn och familj samt barnskydd inom KST:s regi. Placering i familjehem framom institution prioriteras och utbildningar av familjehem görs från och med 2023 i KST:s regi. Under sommaren 2023 rapporterades att det var brist på familjehem på Åland.*

BARN MED FUNKTIONSNEDSÄTTNING (Artikel 23) - Barnrättskommittén uttrycker oro över att barn med funktionsnedsättning inte inkluderas i allmän utbildning; att barn med intellektuell funktionsnedsättning placeras långvarigt på institutioner; att barn med funktionsnedsättning inte hörs och att deras åsikter inte beaktas i tillräcklig utsträckning; att det finns sociala hinder som står i vägen för inkludering.

Barnrättskommittén rekommenderar att åtgärder stärks för att säkerställa en inkluderande utbildning i skolorna för alla barn med funktionsnedsättning, inklusive genom att anpassa läroplaner och utbildning, tillhandahålla adekvata resurser och kompetens, och tilldela specialiserade lärare och yrkesverksamma så att barn med funktionsnedsättning och inlärningssvårigheter får individuellt stöd och vederbörlig uppmärksamhet.

Barnrättskommittén rekommenderar att man förebygger och förhindrar långvarig placering på institution för barn med intellektuell funktionsnedsättning och i stället prioriterar familje- och samhällsbaserade service och tjänster för dessa barn. Samt att rätten för barn med funktionsnedsättning att få all nödvändig information för att kunna bilda sig en åsikt, bli hörd och få tillräckligt kommunikativt stöd i allt beslutsfattande som rör dem säkerställs. Stärk stödet för social inkludering och individuell utveckling för barn med funktionsnedsättning

- *Frågan om barn med funktionsnedsättnings rätt till utbildning och inkluderande utbildning är aktuell på Åland. Inte minst vad gäller barn med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning (NPF). Landskapsregeringen gav ÅSUB i uppdrag 2022 att genomföra en utvärdering av nuvarande utbildningssystem på Åland vad gäller barn, elever och studerande med neuropsykiatriska funktionsvariationer.⁹ Det är viktigt att detta område prioriteras och vidareutvecklas för att säkerställa alla barns rätt till utbildning.*

BARN MED MIGRANTBAKGRUND, FLYKTINGSTATUS ELLER BARN SOM SÖKER ASYL –

Barnrättskommitténs rekommendationer under rubriken I) Särskilda skyddsåtgärder, rör framför allt rikets behörighetsområden. Däremot så lyfts genomgående barn med denna bakgrund fram som särskilt sårbar och att särskild uppmärksamhet ska fästas vid att deras rättigheter blir tillgodosedda inom alla områden.

BARN SOM FÖRÖVARE OCH BROTTSOFFER – *Rekommendationerna under rubriken I) Särskilda skyddsåtgärder, rör till stor del rikets behörighetsområden. Barnrättskommittén är oroad över att*

⁹ ÅSUB Rapport (2022:2)

rättegångar tar lång tid, att barn isoleras under häktningsperioden, att barn avtjänar straff tillsammans med vuxna, att kvaliteten i undervisningen är otillräcklig i förvaring/fängelse. Barnrättskommittén rekommenderar Finland att åtgärda dessa saker, inklusive att en strategi för att förebygga att barn begår brott eller ingår i organiserad brottslighet utvecklas. Barnrättskommittén rekommenderar även att mekanismer för att följa upp hur principen om barnets bästa tillämpas även då det gäller fråga om rättvisa för ungdomar som är i onåd med lagen, barn som brottsoffer eller som vittnen till brott.

Andra rekommendationer som är relevanta för Åland

Barns rätt till information och tillgång till lämplig information. (medborgerliga fri- och rättigheter)

Barnrättskommittén påminner om sin Allmänna kommentar nr 25 (2021) Om barn i digitala miljöer¹⁰ och rekommenderar staten att stärka regleringar och säkerställ policyn som skyddar barns rättigheter och säkerhet i den digitala miljön. Säkerställ att lagstiftning vad gäller tillgång till information och den digitala miljön skyddar barn från skadligt innehåll och material samt risker online. Fortsätt med åtgärder med syfte att stärka barns digitala läskunnighet och färdigheter bland barn, lärare och familjer.

- *På Åland så uppmärksammar Datainspektionen i landskapets budget 2024 att barn är ett särskilt fokusområde i dataskyddsförordningen. Myndigheten DI kommer under åren 2024 – 2026 uppmärksamma barnens färdigheter att skydda sig själva i en digital värld.*

Grundläggande hälsa och social trygghet (Artiklar 6, 18, 24, 26, 27 och 33)

Hälsa och hälsotjänster - försäkra att alla barn har tillgång till högkvalitativ hälsovård genom stärkande åtgärder och utbildning av personal. Särskild fokus till barn i sårbar eller marginaliserad position. Tillhandahåll hälso- och socialtjänster till alla barn och gravida kvinnor, oavsett dokumentation (tillstånd att uppehålla sig i landet). Öka kunskap om vikten av amning bland familjer, övervaka genomförandet av WHO:s internationella kod om marknadsföring av modersmjölkersättning. Säkerställ att barns rätt till självbestämmande och delaktighet tas i beaktande som en tvärgående fråga i alla områden som rör social- och hälsovård.

Mental hälsa – Barnrättskommittén välkomnar nationella strategin för mental hälsa och suicidpreventionsagendan och oroar sig över den stora förekomsten av barns psykiska hälsoproblem som depression, ångest och självskada. Barnrättskommittén rekommenderar att omgående säkerställa resurser och genomföra den nationella strategin för mental hälsa, missbrukstjänster samt reformera barnskyddslagen. Barnrättskommittén rekommenderar att man förbättrar mentalvårdstjänster och program för barn genom att göra terapeutiska tjänster tillgängliga i skolor och på andra relevanta ställen i samhället. Att det finns tillräckligt med kvalificerade yrkesverksamma för att möta barns behov snabbt. Att tjänster skräddarsys för att möta de specifika behoven hos olika grupper, inklusive flickor, flyktingar, familjer som lever i ekonomisk utsatthet, barn med funktionsnedsättning och hbtqia+ barn, med fokus på förebyggande och tidiga insatser. Att investera i och vidta förebyggande åtgärder, ta itu med bakomliggande orsaker, involvera barn i

¹⁰ www.barnombudsmannen.se/globalassets/dokument/barnkonventionen/allmanna-kommentarer/allman-kommentar-25-svenska.pdf

serviceutveckling. Säkerställa ansvarsfull förskrivning av medicin inklusive för ångest, depression, psykosomatiska störningar, ADHD, så att de används enbart med strikta medicinska grunder och efter en individuell bedömning som utgår från barnets bästa, säkerställ att hälso- och sjukvårdspersonal, barn och deras föräldrar får information om icke-medicinska alternativ och information om potentiella bieffekter som associeras med medicinering. Att ge utbildning och stöd, inklusive hembesök, till föräldrar och vårdnadshavare till barn med psykiska problem.

Ungdomshälsa (tonårshälsa) – barnrättskommittén välkomnar att det ingår sexualkunskap i läroplanen och påminner om Allmän kommentar Nr 20 om genomförandet av barnets rättigheter under ungdomsåren (2016).¹¹ Barnrättskommittén rekommenderar att man antar en omfattande och effektiv genusmedveten policy för sexual och reproduktiv hälsa för ungdomar och ökar kunskapen bland yrkesverksamma inom hälsovård vad gäller HBTQIA+ barn och ungdomar, framför allt de som är transpersoner. Säkerställ att alla barn får åldersspecifik sexual och reproduktiv hälsoundervisning som omfattar utbildning om jämställdhet, sexuell mångfald, sexuell och reproduktiv hälsa, ansvarsfullt föräldraskap och sexuellt beteende och våldsförebyggande. Stärk ansträngningar för att förebygga och adressera förekomsten av drog, alkohol och tobaksanvändning bland ungdomar, särskilt i skolorna, och säkerställ tidig identifiering och adekvat remiss för ungdomar som behöver behandling. Säkerställ att barn och ungdomar med dataspelberoende, spelberoende eller andra former av online-beroende får nödvändigt stöd och hjälp. Upprätta system och mekanismer för att tidigt upptäcka/identifiera och ingripa vad gäller det höga antal flickor med ätstörningar och vidta åtgärder för att främja en hälsosam livsstil.

- *Ålands ombudsmannamyndighet välkomnar landskapsregeringens stora utvecklingsprojekt för barn och ungas hälsa och välmående som inleddes i slutet av 2022 och beräknas pågå under 3,5 år med syfte att kartlägga strukturella hinder för arbetet med barn och ungas hälsa och välmående samt att föreslå och implementera långsiktiga lösningar inom och mellan utbildningssektorn, socialvård samt hälso- och sjukvård. Genom det här projektet finns möjlighet att ta relevanta rekommendationer från barnrättskommittén i beaktande.*

Klimatförändringens påverkan på barnets rättigheter – barnrättskommittén välkomnar att Finland antagit en klimatlag 2022, men rekommenderar ändå att staten försäkrar att nationella policyn, lagar, strategier och program som rör klimatförändring och lindring och anpassning genomförs i enlighet med barnets rättigheter enligt barnkonventionen och att de omfattar skydd av barn och tar i beaktande barns behov och åsikter som är av brådskande karaktär. Rekommendation att utvärdera de möjliga effekter som klimatanpassningar och åtgärder har på barn och deras rättigheter. Rekommendation att staten vidtar lagstiftnings- och andra åtgärder som rör miljön som påverkar barns rättigheter utomlands, inklusive näringsliv och internationella företag som verkar från Finland.

- *Att beakta även för åländska beslutfattare och lagstiftare.*

Levnadsstandard – undvik nedskärningar av sociala förmåner som påverkar barn som riskerar att drabbas av fattigdom och exkludering. Fortsätt stärka policyn som säkerställer att alla barn har en adekvat levnadsstandard, inklusive att förbättra den ekonomiska situationen och öka de sociala förmånerna för barn med funktionsnedsättning, asylsökande barn och barn med irreguljärt uppehållstillstånd. Utveckla åtgärder för att förebygga hemlöshet och skyndsamt förse tillräcklig och långsiktig subventionerade bostäder och andra stödåtgärder för familjer som behöver detta. Samla

¹¹ www.barnombudsmannen.se/globalassets/dokument/barnkonventionen/allmanna-kommentarer/allman-kommentar-nr-20.pdf

och publicera statistik vad gäller barn som inte har ett hem, eller som bor i tillfälliga hem och vidta åtgärder för att tillmötesgå deras behov.

- *Även på Åland är detta aktuellt och bör följas noga för att undvika att barn växer upp i en ekonomiskt utsatt situation. Ålands ombudsmannamyndighet ser med oro på aviserade hyreshöjningar på grund av inflationstakten de senaste åren. Det finns en risk att hushåll med barn drabbas och det kan finnas skäl att se över på vilket sätt dessa familjer kan stödjas.*

Utbildning, fritid och kulturella aktiviteter (Artiklar 28–31)

Utbildning – barnrättskommittén är oroad över stora skillnader vad gäller tillgång till kvalitetsundervisning. Barnrättskommittén är oroad över det stora kunskapsgapet mellan barn generellt och barn med migrantbakgrund, samt diskriminering, trakasserier och hög förekomst av mobbning i skolorna.

Säkerställ tillgång till högkvalitativ utbildning framför allt för särskilt sårbara grupper av barn genom att säkerställa resurser i offentliga skolor. Reglera och övervaka privata skolor och hemundervisning med målsättning att få bukt med ojämlikheter i utbildningssystemet. Erbjud högkvalitativ skolförberedande utbildning för barn med migrantbakgrund. Gör grundskola och gymnasieutbildning obligatorisk för alla barn, inklusive asylsökande barn och barn utan papper och barn som har tillfälligt uppehållstillstånd.

Minska och förebygg avhopp från skolan och skolfrånvaro, inklusive genom en nationell strategi. Utveckla riktlinjer för att identifiera, registrera och svara upp till sådana fall och samla regelbundet in data som kan informera genomförandet av åtgärder som hör till området.

Stärka åtgärder för att bekämpa våld i skolan, inklusive sexuellt trakasserier, mobbning, nätmobbning och våld på nätet. Säkerställ att åtgärderna omfattar bland annat förebyggande arbete, mekanismer för tidig upptäckt, obligatorisk utbildning för lärare, stärkande av barn och ökad medvetenhet om de skadliga effekterna av mobbning och våld.

Säkerställ aktivt deltagande av barn och ungdomar när man formulerar utbildningspolicyn.

Stärk undervisningen av mänskliga och barns rättigheter och barnkonventionens principer i den obligatoriska läroplanen i alla skolmiljöer och i lärarutbildningen och stöd lärare och andra professioner inom utbildningssektorn. Utveckla undervisningsmaterial som främjar mänskliga rättigheter och interkulturell dialog, respekt och uppskattning av mångfald av pubetnicitet, kultur, genus och annan mångfald och stärk lärarfortbildning vad gäller kulturell mångfald, minoriteters rättigheter och icke-diskriminering.

- *Dessa rekommendationer är relevanta att beakta på Åland. Det finns förhållandevis många barn som hemundervisas och arbetet med att stärka tillsyn och även stöd till hemundervisande vårdnadshavare pågår vilket är positivt. Utbildning på gymnasiala stadiet omfattas idag inte av den åländska läroplikten, utan landskapsregeringen har valt en annan väg jämfört med Finland. Det här är ett område att följa upp för att säkerställa att barns rätt till utbildning är lika god på Åland som i resten av landet. Det finns utmaningar för tonåringar med annat språk än svenska som flyttar till Åland att ta del av utbildningssystemet så som det är utformat idag. Vidare finns utmaningar vad gäller problematisk skolfrånvaro det vill säga barn och ungdomar som är frånvarande från skolan under en längre tid.*

Vila, fritidsaktiviteter, kulturella och konstnärliga aktiviteter –säkerställ att sport-, rekreations-, fritids-, kultur- och konstnärliga aktiviteter är tillgängliga, samt säkra och tillgängliga för flickor, barn med funktionsnedsättning, barn som är asylsökande och barn med invandrabakgrund, socioekonomiskt utsatta barn och barn som bor på landsbygden. Säkerställ att varje kommun erbjuder gratis och billiga fritidsaktiviteter för barn. Stärk åtgärder för att förebygga segregation, övergrepp och trakasserier i sport, undersök utan dröjsmål varje inkommen rapport om övergrepp eller trakasserier. Involvera helt och hållet barn i planering, design och övervakning av hur policyn och program som är relevanta för fritid, lek, kulturliv och konst genomförs.

- *På Åland finns ett stort utbud av fritids-, idrotts-, rekreations- och kulturella aktiviteter med barn som målgrupp, möjliggjort genom de många åländska föreningarna och även genom arbetet som kommunernas fritids- och ungdomsledare genomför. Även om avgifter ofta är subventionerade så kan kostnader utgöra ett hinder för alla barns möjlighet att delta, likväl brist på transportmöjligheter. Vissa aktiviteter erbjuds endast i tätort, vilket gör det svårt för barn och ungdomar på landsbygden och i skärgården att delta. Under 2023 har en satsning för att möjliggöra mer aktiviteter i anslutning till skoldagen påbörjats som ett steg att göra aktiviteterna mer tillgängliga. Det är för tidigt att utvärdera hur satsningen utfallit eller hur den kan vidareutvecklas, men det är ett lovvärdigt initiativ. I landskapets budget för 2024 finns även ett förslag att genomföra fritidssedlar för barn och ungdomar vilket också det blir intressant att följa. Som barnrättskommittén rekommenderar är det viktigt att involvera och möjliggöra barns delaktighet i planering, design och övervakning av policyn och program. Detta är ett område som kan utvecklas på Åland.*